

„Realismus“ - „stát nohama na pevné zemi“

Všechno co člověk dělá, vykonává, vytváří, uskutečňuje, je výsledkem kompromisu mezi tím, co chce (chtěl), a tím, co má kolem sebe k dispozici a jaké má k tomu prostředky. Výhody a nevýhody, klady a zápory mohou být na obou stranách: člověk může mít nejlepší předsevzetí a „dobrou vůli“, ale neuvědomuje si všechno souvislosti toho, co chce mít, čeho chce dosáhnout; v takovém případě je potom hlubokým omylem svádět vše na nepříznivé okolnosti. Ale okolnosti mohou být opravdu příznivé i nepříznivé; a příznivé okolnosti je možno promarnit, když nejsou rozpoznány nebo jsou nesprávně hodnoceny.

„Realismus“ nespočívá – aspoň nikoli v Masarykově pojetí – v tom, že „bereme věci, jak jsou“ a že se prostě přizpůsobíme. Snad právě proto je důležitá ta kritičnost, tedy „kritický realismus“: věci, res, je třeba nejen brát na vědomí, znát a akceptovat, nýbrž je třeba je také hodnotit, a to kriticky. Nejde jen o vhodnost nástroje, jde o hodnocení cíle, k jehož dosažení je takového nástroje využito. Věci nepochybně mají svou váhu, rozumí se určitou váhu, a proto je třeba je nepodceňovat, ale ani nepřeceňovat. Rozhodně však není dovoleno připouštět, aby věci rozhodovaly o nás, místo abychom my rozhodovali o věcech. Rozhodovat o věcech pochopitelně neznamená, že s nimi můžeme dělat cokoli, co nás napadne, ale znamená to, že nadvládu nad nimi si musíme nejen udržovat, ale postupně ji musíme zvětšovat. Věci mohou mít a také mají svou váhu, jak už bylo řečeno, ale nemohou a nesmí vládnout, nesmí ovládat nás a naše chování a jednání. V tom smyslu je dobré „stát oběma nohama na pevné zemi“, ale jen proto, abychom mohli vykročit někam, kde momentálně nejsme ani my, ani ty věci; snad ani není třeba rozvádět poukaz k tomu velmi problematičkému přirovnání „reality“ k „pevné zemi“. Pevná země je totiž jen zdání, i nejpevnější postoj, mající obě nohy na nejpevnější zemi, musí zároveň vědět o dalekosáhlé relativnosti této údajné „pevnosti“: Země pod našima nohama se otáčí kolem své osy, obíhá kolem svého Slunce, se sluncem jako jednou z miliónů hvězd obíháme kolem centra naší Galaxie, a spolu s touto naší Galaxií se pohybujeme (naším) Vesmírem, nevíme kudy ani kam, mezi miliardami dalších galaxií. Realismus, přinejmenším kritický realismus, ví o těchto pohybech a chce o nich vědět co nejvíc, a vůbec nechce pochybnosti o „pevné půdě pod nohama“ odkazovat do jakýchsi životu vzdálených pomyslností. Pohyby planet, hvězd a galaxií zajisté nemůžeme ovlivňovat, ale zejména je nesmíme uznat za naše pány a zapomínat na jiné, mnohem pevnější „jistoty“, které nejsou (a nemohou být) zakládány na pohybech planet ani hvězd.

(Písek, 081201-2.)